

CHDPU

CHIRCHIQ DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

5 YOSH

393
A-162

**B.S.Axmataliyev
O`N.Farmonov**

TARBIYAVIY ISHLAR METODIKASI

343
A 162.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA
INSTITUTI

B. S. Axmadaliyev, O. N. Farmonov

TARBIYAVIY ISHLAR METODIKASI
O'quv qo'llanma

-13934/14-

Ta'lim yo'nalishi: 60110500-Boshlang'ich ta'lim

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIV TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI
1-FILIALI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIV TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI

TOSHKENT-2022
«Book trade 2022»

UO'K: 373
K BK: 74.00
A-98

B.S.Axmadiyev, O'.N.Farmonov / Tarbiyaviy ishlar metodikasi /
O'quv qo'llanma. – Toshkent: «Book trade 2022», 2022. – 248 bet.

Mazkur o'quv qo'llanma boshlang'ich ta'limda Tarbiyaviy ishlar metodikasi fani bo'yicha ilk bor tayyorlangan bo'lib, unda tarbiyaviy ishlar metodikasining nazariy masalalari, metodologiyasi va amaliyoti omillari tahlil etilgan. O'quv qo'llanmani tayyorlashda milliy pedagogik tajriba va xorijiy pedagogik an'analardan foydalanilgan. Mazkur o'quv qo'llanmaning asosini o'qitishning kredit-modul tizimi qoidalari va talablari tashkil etadi. Undan boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarini, magistrantlar, ilmiy izlanuvchilar va amaliy faoliyatlardagi boshlang'ich sinf o'qituvchilari foydalanishi tavsiya etiladi.

Taqrizchilar:

Fotima Uralovna Jumanova – pedagogika fanlari nomzodi, dotsent.

Ochilov Faruiddin Izzatullayevich – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2022-yil 19-iyuldagi 233-sonli buyrug'iga asosan o'quv qo'llanmasifatida nashrga tavsiya etilgan.

ISBN 978-9943-9169-9-9

©B.S. Axmadiyev va b., 2022
©«Book trade 2022», 2022

MUNDARIJA

1. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining maqsad va vazifalari	7
2. Tarbiya turlari, usullari, shakllari va texnologiyalari	13
3. O'quvchilarning o'quv faoliyati samaradorligini oshirish borasida sinf rahbari olib boradigan ishlar. Sinfda intizomni mustahkamlash	20
4. Sinf rahbarining tarbiyaviy faoliyati samaradorligini oshirish usullari. Sinf rahbarining asosiy vazifalari	26
5. Sinf rahbarining namunaviy yillik ish rejasini tuzish metodikasi	32
6. Sinf tarbiyaviy soatlari haqida umumiy tushuncha. Sinf majlisini tashkil etish	50
7. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarning maqsad va vazifalari	67
8. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish metodikasi	79
9. Tarbiyaviy tadbirlar va ularni o'tkazish metodikasi. Maktabda to'g'arak ishlarini tashkil etish	86
10. Jamoa haqida umumiy tushunchajamoani tashkil etish metodikasi sinf jamoasini tashkil etish va tarbiyalash.	91
11. Oila, maktab, mahalla hamkorligining shaxs ma'naviyati shakllanishidagi o'rni	98
12. Oila va jamiyatning inson hayotidagi o'rni	101
13. Ota-onalar bilan ishlash, ota-onalarga tarbiyaga oid bilim bersh	111
14. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlar konsepsiyasi. Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil qilish va unda tashkilotchi shaxsiga bo'lgan talablar	123
15. Tarbiyada muomala mahorati. O'quvchiga pedagogik ta'sir ko'rsatish mahorati	130
16. Tarbiyaviy ishlarning o'quvchi tarbiyasiga ta'siri. Tarbiyaviy ishlar orqali insonparvarlikni tarbiyalash	148
17. Iste'dodli bolalarni aniqlash va ularni tarbiyalash. Sinf faollarni aniqlash. Sinf rahbari va bolalar yetakchisi	156
18. Sinf rahbari ishining maqsadi va vazifalari. Maktabdagi tarbiyaviy ishlar (shimda sinf rahbarining faoliyatini tashkil etish metodikasi	158
19. O'quvchilarning o'quv faoliyati samaradorligini oshirish borasida olib boriladigan ishlar. O'quvchilarni pedagogik kuzatish	169
20. O'quvchilar bilim sifatini oshirish va sinfda intizomni mustahkamlash. O'quvchilarda intizomlilikni tarbiyalashning usuli va metodlari	173
21. Maktab o'quvchilari shaxsini har tomonlama kamol toptirish. Sinf jamoasini tashkil etish va uni tarbiyalash metodikasi	182
22. O'qituvchining o'quvchilar jamoasi bilan ishlash usullari. Jamoada o'quvchilarni o'rtoqlik va do'slik hissidagi tarbiyalash. O'quvchi va o'qituvchi munosabat	194

23. Aydodlarimiz madaniy merosi. Sharq mutafakkirlarining merosida oilada bolalarni axloqiy tarbiyalash 219
24. Ota-onalarga tarbiyaga oid bilim berish. Oilaviy urf-odatlar, an'analar. Ota-onalar va sinf majlisini tashkil qilish 227
25. Tarbiyaviy tadbirlar va ularni o'tkazish metodikasi. Tarbiyaviy tadbirlarga ssenariy yozish 237

KIRISH

Pedagogika sohasida oliy ma'lumot beruvchi zamonaviy ta'lim muassasalari oldiga yuksak ma'naviyati shaxsni tarbiyalaydigan mutaxassislarni tayyorlash vazifasi qo'yilmoqda. Bunda har bir shaxsning tabiiy qobiliyatlarini rivojlantirish, yosh avlodni ijtimoiy muhofaza qilish, ya'ni ruhiy kamolotini yuksaltiruvchi muhimni yaratish, buning uchun sog'lom muhit va tarbiyaviy ishlarni to'g'ri tashkil qilish muhimdir.

"Tarbiyada tanaffus bo'lmaydi", – degan juda chuqur ma'noli ibora bor. Ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida tarbiyaviy ishlarni tashkil qilishda ana shu qoldaga amal qilmog'i lozim bo'ladi. "Mamlakatimizda ma'naviy tarbiya tizimining yangi platformasi, strategiyasini yaratib, xalqimiz, ayniqsa, yoshlar o'rtasida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni sifat va mazmun jihatidan butunlay yangi bosqichga ko'tarishimiz kerak"¹ligi hisobga olinib hamda umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilarining yoshi va psixofiziologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ularning ongiga umuminsoniy qadriyatlar va yuksak ma'naviyatni yanada chuqur singdirish, ularni vatandashlik va insonparvarlik ruhida tarbiyalash, umumiy o'rta ta'lim muassasalaridagi ma'naviy-tarbiyaviy ishlarni yanigicha asosda tashkil etish maqsadida umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Odohonoma", "Vatan tuyg'usi", "Milliy istiqbol g'oyasi va ma'naviyat asoslari" hamda "Dunyo dinlari tarixi" fanlarini birlashtirgan holda I — 9-sinflarda 2020/2021- o'quv yilidan, 2021/2022- o'quv yilidan boshlab esa 10 — 11-sinflarda yagona "Tarbiya" fani amaliyotga joriy etildi.²

Shiddat bilan o'zgarayotgan dunyoda o'quvchi-yoshlarni muvaffaqiyatli ijtimoiy hayotga tayyorlashda mas'uliyat, majburiyat, huquqiy ong va huquqiy bog'rikenglik, ma'naviy, fuqaroviy, madaniyatlararo, ijtimoiy kabi fazilatlarini shakllantirish bugungi milliy tarbiya tizimining bugungi kun tartibidagi asosiy masalaga aylandi. Prezidentimizning "Bizni hamisha o'ylantirib keladigan yana bir muhim masala bu – yoshlarimizning odob-axloqi, yurish-turishi, bir so'z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog'liq. Bugun zamon shiddat bilan o'zgarayapti. Bu o'zgarishlarni hammadan ham ko'proq his etadigan kim – yoshlar! Mayli, yoshlar o'z davrining talablari bilan uyg'un bo'lsin. Lekin ayni paytda o'zligini ham unutmasin. Biz kimmiz, qanday ulug' zotlarning avlodimiz, degan da'vat ularning qalbida doimo aks-sado berib, o'zligiga sodiq qolishga undab tursin. Bunga qanday hisobidan erishamiz? Tarbiya, tarbiya va faqat tarbiya hisobidan"³ - qilib, barkamol avlodni shakllantirish ertangi taqdirimizni belgilab beruvchi dolzarb masalalardan biriga aylanganligini ko'rsatib beradi.

¹Ma'ruha III. Инсонпарварлик-этулк ва бунёдкорлик – мизий голангипитийбасеоридур. Т.: Таеир, 2021. 14-бет.

²О'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyundagi 422-son qarori.

³President Sh. Mirziyoyevning "Ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, muqaddas dinimizning so'ligini asrash – davr talabi" nutqidan.

Mamlakatimizda Uchinchi Renessansning tamal toshi qo'yilayotgan yangicha o'zgarishlar sharoitida "Taraqqiyot strategiyasida" belgilangan oliy ta'lim tizimida kadrlar tayyorlashning milliy modelini ro'yobga chiqarish, har tomonlama kamol topgan, jamiyatda turmushga moslashgan, ta'lim-tarbiyani ongli ravishda idrok eta oladigan, davlat, jamiyat va oila oldida javobgarlik hissiini yuragida tuya oladigan fuqarolarni tarbiyalashni nazarda tutish bilan birga, ta'lim sohasini tubdan isloh qilish, uni o'rinishdan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan to'la xalos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlashdan iborat.

Ushbu qo'llanmani tayyorlashda ana shu yuksak talablar asosiy diqqat-e'tiborda tutildi. Zero, buyuk islohotlarni amalga oshirishda O'zbekiston sharoitida mustaqil fikrlovchi yoshlarning bo'lishi davr taqozosidir. Respublikada olib borilayotgan siyosatning bosh omillaridan biri ham yuksak axloqiy fazilatlarga ega, teran fikrlovchi, mustaqil dunyoqarashga ega, iqtidori shaxslarni kamol topirish va tarbiyalashdan iboratdir.

1-MAVZU: TARBIVAVIY ISHLAR METODIKASI FANINING MAQSAD VA VAZIFALARI.

Reja:

1. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining predmeti, maqsad va vazifalari.
2. Tarbiyaviy ishlarda qo'llaniladigan metodlar.
3. Tarbiyaviy ishlar jarayonining ijtimoiy ahamiyati.
4. Tarbiyaviy ishlar metodikasining xususiyatlari va boshqa fanlar bilan bog'liqligi.

Mavzuning maqsadi: tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining maqsad va vazifalari, mazmun-mohiyati, tarbiyaviy ishlar jarayonining ijtimoiy ahamiyati, tarbiyaviy ishlarni amalga oshirishda boshqa fanlar bilan bog'liqligini ko'rsatib berish.

Tayanch tushunchalar: tarbiya, "tarbiya" tushunchasi, tarbiyaning mazmun-mohiyati, tarbiya funksiyasi, tarbiyaviy ishlar metodikasi, tarbiya metodlari, tarbiyaning ijtimoiy ahamiyati, tarbiyaviy munosabat.

1. Tarbiyaviy ish metodikasi fanining predmeti, maqsad va vazifalari

Bugungi kunda mamlakatimizda tarbiyaviy ishlarining mazmuni barkamol avlodni shakllantirishga qaratilgan. Respublikada sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash, yosh avlodni XXI asr talablarga to'liq javob beradigan har tomonlama rivojlangan shaxslar qilib voyaga yetkazish uchun zarur shart-sharoitlar va imkoniyatlar yaratilgan. Yangi O'zbekistonmarkurasining mazmun-egizida tarbiya masalasi yotibdi. "Biz makura deganda, avvalo, fikr tarbiyasini, milliy va umuminsoniy qadriyatlar tarbiyasini tushunamiz."⁴ Bu boradagi ishlarni aniq, maqsadli amalga oshirish uchun davlat ahamiyatiga molik hujjatlar, dasturlar va rejalar ishlab chiqildi. "Ta'lim to'g'risida"gi yangi Qonunning mazmun-mundariyasi yuksak umumiy va kasb-hunar madaniyatiga ega bo'lgan, istiqbolli vazifalarni hal etishga qodir barkamol avlodni tarbiyalashga yo'naltirilganligini keltirish kifoya.

Tarbiya — yosh avlodni har tomonlama voyaga yetkazish, unda ijtimoiy ong va xulq-avorni tarkib topirishga yo'naltirilgan faoliyat bo'lib, shaxsning aqliy, jismoniy, axloqiy, ma'naviy sifatlarni shakllantirishga qaratilgan, insonning jamiyada muvaffaqiyatli yashashini ta'minlash uchun zarur bo'lgan yuksak insoniy xususiyatlarini tarkib topirish jarayonidir.

Tarbiya shaxsni tarkib topirishga qaratilgan bo'lib, shaxs va jamiyatning munajadligini ta'minlaydigan qadriyatlar asosida rivojlanadi.

"Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda tarbiyaga shunday ta'rif berilgan: "Tarbiya — aniq maqsadli hamda ijtimoiy-tarixiy tajriba asosida yosh avlodni har

⁴Мирзиёев Ш. Инсонпарварлик, эъгулик ва буюбелкорлик — миллий гоммакининг пойисворидир. Т.: Тасвир, 2021. — 5-6.